

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2022. – Т. 46. – С. 133-150
DOI: 10.31861/mhpi2022.46.133-150

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2022. – Volume. 46. – pp. 133-150
DOI: 10.31861/mhpi2022.46.133-150

УДК 328:[321.728+342.38]-025.26:[342.6:342.33]:[321.7+321.64] © Віталій Литвин¹

Динаміка розвитку політичних режимів у рамках різних типів напівпрезиденталізму: порівняльний аналіз на прикладі країн Європи

У статті на прикладі країн Європи продемонстровано й обґрунтовано, що напівпрезиденталізм не доцільно трактувати як гомогенну й однорідну систему правління, причому ні теоретично, ні практично, в тому числі за параметрами її зіставлення з типами і динамікою розвитку різних політичних режимів, зокрема демократичних, гібридних й автократичних. Адже різні типи напівпрезиденталізму (в тому числі у рамках різної логіки його класифікації) зумовлюють різні (то спільні, то відмінні) наслідки, ризики і перспективи цієї системи правління. В підсумку доведено, що напівпрезиденталізм завжди потрібно пояснювати з огляду на характерну для нього гетерогенність типів, які і теоретично, і емпірично зумовлюють різні політичні ефекти. З цього слідує, що напівпрезиденталізм можна розглядати і як узагальнену категорію та залежну змінну, і як масив різних опцій інституційної та політичної практики, які як незалежні аналітичні індикатори по-різному виявляються в тих чи інших типах і динаміці політичних режимів.

Ключові слова: напівпрезиденталізм, різновиди напівпрезиденталізму, політичний режим, демократія, автократія, гібридний режим, країни Європи.

Dynamics of Political regimes' Development Within Different Types of Semi-Presidentialism: A Comparative Analysis on the Example of European Countries

Using the example of European semi-presidential countries, the article demonstrated and justified that it is not appropriate to interpret semi-presidentialism as a homogeneous system of government (neither theoretically nor practically), including in terms of its juxtaposition/comparison with the types and dynamics of the development of various political regimes, in particular democratic, hybrid and autocratic ones. The reason is that different types of semi-presidentialism (including within the framework of different logics of its classification, i.e. formal, factual and formal-factual ones) lead to diverse (sometimes common, sometimes distinctive) consequences, risks and prospects of this system of government. As a result, the article stated that semi-presidentialism must always be specified and explained given the inherent heterogeneity of its types, which both theoretically and empirically cause different political consequences. Therefore, it follows that semi-presidentialism can be considered both as a generalized category and dependent variable, as well as an array of various options of institutional and political practice, which manifest themselves differently and as independent analytical indicators in certain types and dynamics of political regimes. In view of this and taking into account the various options for comparing the varieties of semi-presidentialism and the types or dynamics of the development of political regimes, the motives and interests of political actors and constitutional engineers can differ significantly when choosing semi-presidentialism. Even though the article offered average assumptions and calculations, Political Science still has no a reliable answer to the question of what format and type of semi-presidentialism is "the best", including the most democratic or the least autocratic one. Since the peculiarities and structures of the «survival» of democracies within semi-presidentialism are most often criticized, and the prerequisites for the quality of democracies, on the other hand, are commonly evaluated positively.

Keywords: semi-presidentialism, types of semi-presidentialism, political regime, democracy, autocracy, hybrid regime, European countries.

¹ Доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка, Україна. E-mail: vitaliy.lytvyn@lnu.edu.ua;
<https://orcid.org/0000-0002-9395-3761>.

Постановка, дослідженість і значення наукової проблеми. Наявні наукові доробки та політична практика дають належні підстави стверджувати, що напівпрезидентська система державного правління (надалі – напівпрезиденталізм) і її окремі типи здатні зумовлювати різні наслідки, ризики та перспективи (в тому числі на протигагу іншим системам правління – найперше президенталізму і парламентаризму). Вони передусім інкорпорується в розрізненому співвідношенні напівпрезиденталізму або радше типів напівпрезиденталізму з типами і динамікою розвитку політичних режимів, зокрема демократичних, гібридних, автократичних, що, своєю чергою, підтверджує політологічний висновок про гетерогенність напівпрезиденталізму². Разом з цим, напівпрезиденталізм (загалом) та окремі його типи (зокрема) є відмінними у цьому контексті від інших систем державного правління в параметрах їхнього співвідношення з різновидами (демократією та автократією) і векторами розвитку (демократизацією і автократизацією) політичних режимів, хоча й зумовлюють то спільні, то відмінні (однак загалом варіативні) інституційні та політичні наслідки, ризики і перспективи. У цьому сенсі важливим є зауваження деяких вчених, згідно з якими напівпрезиденталізм і його типи можуть бути як «кращими» (перспективнішими), так і «гіршими» (ризикованішими) від інших систем правління у показниках демократичності чи автократичності³. А тому напівпрезиденталізм знову-таки завжди має визначатись, уточнюватись і детермінуватись з огляду на характерну для нього гетерогенність типів, які навіть гіпотетично зумовлюють різні політичні наслідки, а відтак неодмінно потребують уточнення та деталізації.

Формулювання мети та завдань статті. З огляду на це, метою дослідження є з'ясування параметрів співвідношення форматів і типів напівпрезиденталізму та типів і динаміки розвитку політичних режимів, причому що теоретично, що на прикладі країн Європи (в тім числі й Укра-

² Литвин, В. (2017), «Гетерогенність і фактори та індикатори типологізації напівпрезидентської системи державного правління: теоретико-методологічний зріз», *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, № 2 (88), сс. 318–345.; Литвин, В. (2019), «До структуризації та оновлення типології напівпрезиденталізму на підставі особливостей дуалізму, партійної приналежності і відповідальності виконавчої влади та композиції легіслатур», *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей*, Вип. 40, сс. 26–33.; Elgie, R. (2014), «Executive Leadership in Semi-Presidential Systems», In: Hart, P., and Rhodes, R.A.W. (Eds.) *Oxford Handbook of Political Leadership*. Oxford University Press, pp. 472–486.; Elgie, R. (2007b), «What is Semi-presidentialism and where is it Found», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism Outside Europe: A Comparative Study*. Routledge, pp. 1–13.; Lytvyn, V. (2020), «Conditionality, factors and indicators of heterogeneity and typologization of semi-presidential system of government», *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej: Wydawnictwo Wyzszej Szkolarki Krajowej w Kuznie*, No. 13, pp. 31–55.; Lytvyn, V., and Romanyuk, A. (2021), «Types and effects of European semi-presidentialism: Based on the features of dualism, party affiliation and responsibility of the executive and the composition of legislatures», *The Annals of the University of Bucharest: Political Science Series*, Vol. XXIII No. 1, pp. 87–116.

³ Cheibub, J. A., and Chernykh, S. (2008), «Constitutions and Democratic Performance in Semi-Presidential Democracies», *Japanese Journal of Political Science*, Vol. 9 No. 3, pp. 269–303.; Elgie, R. (2004), «Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations», *Political Studies Review*, Vol. 2 No. 3, pp. 314–330.; Elgie, R. (2005), «A Fresh Look at Semi-Presidentialism: Variations on a Theme», *Journal of Democracy*, Vol. 16 No. 3, pp. 98–112.; Elgie, R. (2007a), «Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies», *Taiwan Journal of Democracy*, Vol. 3 No. 2, pp. 53–71.; Freeman, M. (2000), «Constitutional Frameworks and Fragile Democracies: Choosing Between Parliamentarism, Presidentialism and Semi-Presidentialism», *Pace International Law Review*, Vol. 12, p. 277.; Gunther, R. (1999), «The Relative Merits (and Weaknesses) of Presidential, Parliamentary and Semi-Presidential Systems: The Background to Constitutional Reform», *Journal of social sciences and philosophy*, Vol. 88 No. 3, pp. 61–92.; Linz, J. (1995), «Presidential Versus Parliamentary Democracy», *Philippine Studies*, Vol. 43 No. 1, pp. 105–123.; Linz, J. (1994), «Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference?», In: Linz, J., and Valenzuela, A. (Eds.) *The Failure of Presidential Democracy: Comparative Perspectives*. Johns Hopkins University Press, pp. 54–55.; Pasquino, G. (1997), «Nomination: Semi-presidentialism: A Political Model at Work», *European Journal of Political Research*, Vol. 31 No. 1, p. 136.; Pasquino, G. (2007), «The Advantages and Disadvantages of Semi-presidentialism: A West European Perspective», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism outside Europe: A comparative study*. Routledge, pp. 14–29.; Sartori, G. (1997) *Comparative Constitutional Engineering. An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes*. New York University Press.; Sedelius, T., and Linde, J. (2018), «Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types», *Democratization*, Vol. 25 No. 1, pp. 136–157.

їни). Це важливо, оскільки передусім напівпрезиденталізм (а не інші системи державного правління) буває надзвичайно різним, що безумовно впливає на специфічність розуміння та виявів, а також передумови та наслідки демократії й демократизації, автократії й автократизації в тій чи іншій країні тощо. Відтак у цьому контексті буде проаналізовано не просто напівпрезиденталізм як узагальнену категорію та залежну змінну, а натомість порівняно різні варіації його інституційної та політичної практики і класифікації, з яких напівпрезиденталізм може компонуватись як незалежна аналітична змінна, яка по-різному виявляється в тих чи інших типах і динаміці політичних режимів.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до розв'язання поставленої мети, ми виходимо з найпоширенішого і найцитованішого у політичній науці визначення напівпрезиденталізму як республіканської конституційної системи державного правління, в котрій існують посада всенародно виборного на фіксований термін президента (беззаперечно як глави держави, хоча інколи і як глави держави, і як глави виконавчої влади), а також інститути прем'єр-міністра й урядового кабінету, які обов'язково колективно відповідальні (можуть бути відправлені у відставку) хоча би перед парламентом (а відтак можливо лише перед парламентом або і перед парламентом, і перед президентом)⁴. Однак вже накладаючи це визначення бодай на національні конституції країн Європи, отримуємо результат, згідно з яким станом на 2022 р. формально/конституційно напівпрезидентськими у регіоні були Австрія, Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Грузія, Ірландія, Ісландія, Литва, Македонія, Молдова, Польща, Португалія, Росія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Україна, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія і Чорногорія. Окрім того, зовсім нещодавно напівпрезидентськими у Європі перестали бути Вірменія (яка в 2018 р. остаточно трансформувалась у парламентаризм) і Туреччина (яка з 2018 р. стала кейсом президенталізму), а анонсовано повинна перестати бути ще й Грузія (яка в 2024 р. повинна остаточно перейти до парламентаризму). Найцікавішим у цьому контексті і в рамках пошукуваної проблематики є те, що такий перелік кейсів європейського напівпрезиденталізму, особливо в його найбільш широкому вияві станом на кінець 2017 р., є дуже різноманітним, навіть інтуїтивно, за характером, динамікою розвитку і типами політичних режимів. Адже деякі з них є (у нашому випадку – станом на 2017 р. – радше були, хоча найчастіше й досі залишаються) демократіями (зокрема усереднено в рамках різних порівняльних проектів, передусім «Політія 4» і «Свобода у світі», – Австрія, Болгарія, Ірландія, Ісландія, Литва, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія), деякі автократіями (Азербайджан, Білорусь, Росія, Туреччина), а деякі гібридними політичними режимами (Боснія і Герцеговина, Вірменія, Грузія, Македонія, Молдова, Сербія, Україна, Чорногорія), й усе це часто детермінується (чи раніше детермінувалось) системними, національними та класифікаційними ознаками напівпрезиденталізму.

Така емпірична розмаїтість очікуваних і видимих наслідків напівпрезиденталізму в країнах Європи дуже вдало співпадає з теоретизованою логікою та потребою розгляду напівпрезиденталізму як гетерогенної та багатоскладової системи державного правління, яку можна класифікувати формально (інституційно), фактично (політично) та формально-фактично (інституційно-політично)⁵ й завжди з заувагою, що різні типи напівпрезиденталізму – як відносно незалежні аналітично-порівняльні змінні – можуть зумовлювати відносні ризики чи негативи і перспекти-

⁴ Elgie, R. (2005), «A Fresh Look at Semi-Presidentialism: Variations on a Theme», *Journal of Democracy*, Vol. 16 No. 3, pp. 98–112.

⁵ Литвин, В. (2017), «Гетерогенність і фактори та індикатори типологізації напівпрезидентської системи державного правління: теоретико-методологічний зріз», *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, № 2 (88), сс. 318–345.; Elgie, R. (2007b), «What is Semi-presidentialism and where is it Found», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism Outside Europe: A Comparative Study*. Routledge, p. 10.; Elgie, R., and Moestrup, S. (2016), «Semi-presidentialism in Democracies, Quasi-democracies, and Autocracies», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism in the Caucasus and Central Asia*. Palgrave Macmillan, pp. 1–28.; Lytvyn, V. (2020), «Conditionality, factors and indicators of heterogeneity and typologization of semi-presidential system of government», *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej: Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie*, No. 13, pp. 31–55.; Lytvyn, V., and Romanyuk, A. (2021), «Types and effects of European semi-presidentialism: Based on the features of dualism, party affiliation and responsibility of the executive and the composition of legislatures», *The Annals of the University of Bucharest: Political Science Series*, Vol. XXIII No. 1, pp. 87–116.

ви чи позитиви або загалом різні наслідки. Одна з причин гетерогенності аналізованої системи державного правління полягає у способі формування, функціонування та відповідальності уряду і системи виконавчої влади. Адже в напівпрезиденталізмі важлива роль у формуванні уряду традиційно належить водночас президенту і парламенту. Приміром, президент може володіти свободою у визначенні складу уряду, але не може не враховувати співвідношення партійно-політичних сил у легіслатурі, бо призначаючи прем'єр-міністра та/або деяких ключових міністрів (тобто формуючи уряд), президенту потрібна згода чи принаймні незаперечення парламенту. Крім того, компетенція президента у напівпрезиденталізмі завжди охоплює окремі (значні або незначні) повноваження у виконавчій владі, які він може реалізувати самостійно або через урядовий кабінет. Це означає, що в умовах напівпрезиденталізму президент – це глава держави, який типово не відчуває нестачі політичної влади, але і не одноосібний керівник держави внаслідок наявності впливового прем'єр-міністра, який не є строго підпорядкованим лише президентові, адже відповідальний перед президентом і парламентом або лише парламентом⁶. Відповідно, взаємини глави держави й уряду у напівпрезиденталізмі визначають як модель «дуалізму виконавчої влади» і це характерна ознака саме цієї системи правління. Однак баланс взаємин та рівень уповноваженості інститутів влади в умовах напівпрезиденталізму визначається не лише інституційно, а й політично, зокрема внаслідок врахування партійної приналежності чи афіліації президента і прем'єр-міністра й складу урядового кабінету стосовно композиції парламенту. Врешті, важливо і те, хто з політичних акторів – президент, прем'єр-міністр/уряд чи парламент – визначальний у реальній політиці та міжінституційних відносинах. Саме з огляду на це, напівпрезиденталізм доцільно класифікувати, але завжди різнорівнево (за різними індикаторами), хоча й спаралелюючи.

Так, формально чи інституційно – передусім на підставі регламентованої логіки колективної відповідальності (можливості відставки) урядів (перед главою держави і парламентом чи лише парламентом) – напівпрезиденталізм поділяють на президент-парламентаризм та прем'єр-президенталізм (синонімом якого в українській науці найчастіше вважають парламент-президенталізм⁷). М. Шугарт і Дж. Кері, які виокремили ці різновиди напівпрезиденталізму, зазначають, що їх потрібно означати як незалежні аналітичні змінні⁸, спільним знаменником яких є власне належність до родового конструкту напівпрезиденталізму⁹. Річ у тому, що в прем'єр-президенталізмі прем'єр-міністр і його урядовий кабінет колективно відповідальні (можуть бути відправлені у відставку) лише перед парламентом. Тому якщо парламент призначає прем'єр-міністра, що ідеологічно і партійно опозиційний президентові, то останньому доводиться прийняти таке призначення. Результатом є формування урядового кабінету, який користується парламентською підтримкою, а тому взаємовідносини між президентом і кабінетом у цьому випадку є діловими й трансакційними¹⁰. Натомість у президент-парламентаризмі прем'єр-міністр і його урядовий кабінет колективно відповідальні (можуть бути відправлені у відставку) і перед президентом, і перед парламентом. А тому взаємовідносини між главою держави і прем'єр-міністром є радше ієрархічними. Якщо парламент намагається призначити прем'єр-міністром супротивника президента, то перший (за винятком ситуацій, коли така логіка узвичаєна і є правилом) ризикує бути відправленим у відставку президентом. Якщо ж президент намагається призначити прем'єр-міністром свого соратника, зокрема коли опонує парламенту, то останній може не підтримати або звільнити прем'єр-міністра. Хоча буває і так, що парламент за його незгоди з президентом стосовно формування, підтримки або відповідальнос-

⁶ Blondel, J. (1984), «Dual Leadership in the Contemporary World: A Step towards Executive and Regime Stability», In: Blondel, J. (Ed.) *Comparative Government and Politics*. Boulder, pp. 162–172.

⁷ Кармазіна, М. (2007) *Президентство: Український варіант*. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.; Романюк, А., & Мельник, В. (2009), «Інститут когабітації та політичні наслідки його реалізації в Україні», *Сучасна українська політика: Політики і політологи про неї*, Вип. 17, сс. 69–73.

⁸ Shugart, M., and Carey, J. (1992) *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge University Press.

⁹ Shugart, M. (2005), «Semi-presidential systems: Dual executive and mixed authority patterns», *French Politics*, Vol. 3 No 3, pp. 323–351.

¹⁰ Там само, pp. 323–351.

ті уряду можна відправити у відставку¹¹. Однак сам факт перевірки уповноваження президентів достроково розпускати парламенти і призначити їхні вибори слугує додатковою підставою класифікації напівпрезиденталізму на: класичний (з правом розпуску парламенту) президент-парламентаризм (як чинно в Австрії, Азербайджані, Білорусі, Ісландії, Росії, а також історично у Вірменії, Португалії, Україні та Хорватії) та президент-подібний (без права розпуску парламенту) президент-парламентаризм (як історично в Азербайджані та Грузії); класичний (із правом розпуску парламенту) прем'єр-президенталізм (як поточно в Болгарії, Боснії і Герцеговині, Грузії, Ірландії, Литві, Молдові, Польщі, Португалії, Румунії, Сербії, Словаччині, Словенії, Україні, Франції, Хорватії, Чехії та Чорногорії, а також історично у Вірменії і Фінляндії) та парламент-подібний (без права розпуску парламенту) прем'єр-президенталізм (як поточно у Македонії та Фінляндії, а також історично в Туреччині та Чорногорії).

З іншого боку, фактичне чи політичне врахування сутності, природи та конструкції дуалізму виконавчої влади (нагадаємо, що останній є неодмінним атрибутом саме напівпрезиденталізму) дає підстави виокремлення таких типів напівпрезиденталізму, як системи повністю або частково уніфікованої більшості, системи розділеної більшості, системи повністю або частково уніфікованої меншості, а також системи розділеної меншості¹². Підставою такої класифікації напівпрезиденталізму є спосіб розподілу повноважень у виконавчій владі між президентом і прем'єр-міністром/урядовим кабінетом у контексті забезпечення їхньої легітимності та відповідальності. Адже прем'єр-міністр (уряд) залежить від делегування повноважень з боку президента і/чи парламенту та відповідальний (може бути відправлений у відставку) перед ними або лише перед парламентом, а президент же незалежний від парламенту та може діяти за відсутності його підтримки. Саме тому в напівпрезиденталізмі глава держави може формувати і пропонувати власний порядок дій, навіть коли це передбачає втручання у сферу повноважень прем'єр-міністра/уряду. Натомість взаємно прихильні відносини президента, прем'єр-міністра/уряду і парламенту (більшості в ньому) зменшують ймовірність переростання напружених взаємин означених інститутів у складні міжінституційні конфлікти¹³. Відтак треба зазначити, що система уніфікованої більшості, як найменш конфліктний варіант напівпрезиденталізму, передбачає ситуацію, коли президент є членом чи прибічником партії прем'єр-міністра, а тому і президент, і прем'єр-міністр/уряд підтримуються ідентичною більшістю у парламенті. Своєю чергою, система розділеної більшості (яку часто іменують терміном «когабітація»¹⁴), як помірно конфлікт-

¹¹ Lijphart, A. (1999) *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Yale University Press, pp. 90–115.

¹² Литвин, В. (2017), «Гетерогенність і фактори та індикатори типологізації напівпрезидентської системи державного правління: теоретико-методологічний зріз», *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, № 2 (88), сс. 318–345.; Литвин, В. (2019), «До структуризації та оновлення типології напівпрезиденталізму на підставі особливостей дуалізму, партійної приналежності і відповідальності виконавчої влади та композиції легіслатур», *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей*, Вип. 40, сс. 26–33.; Lytvyn, V. (2019), «The Evolution, Logics, Variations and Improving of the Actual (Political and Behavioural) Typology of Semi-Presidentialism: Theorisation and Manifestations on the Example of European Countries», *Studium Europae Srodkowej i Wschodniej: Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie*, No. 11, pp. 90–118.; Lytvyn, V. (2020), «Conditionality, factors and indicators of heterogeneity and typologization of semi-presidential system of government», *Studium Europae Srodkowej i Wschodniej: Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie*, No. 13, pp. 31–55.; Lytvyn, V., and Romanyuk, A. (2021), «Types and effects of European semi-presidentialism: Based on the features of dualism, party affiliation and responsibility of the executive and the composition of legislatures», *The Annals of the University of Bucharest: Political Science Series*, Vol. XXIII No. 1, pp. 87–116.; Skach, C. (2005), *Borrowing Constitutional Designs. Constitutional Law in Weimar Germany and the French Fifth Republic*. Princeton University Press.; Skach, C. (2007), «The «newest» separation of powers: semi-presidentialism», *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 5 No. 1, pp. 93–121.

¹³ Литвин, В. (2019), «До структуризації та оновлення типології напівпрезиденталізму на підставі особливостей дуалізму, партійної приналежності і відповідальності виконавчої влади та композиції легіслатур», *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей*, Вип. 40, сс. 26–33.

¹⁴ Романюк, А., & Мельник, В. (2009), «Інститут когабітації та політичні наслідки його реалізації в Україні», *Сучасна українська політика: Політики і політологи про неї*, Вип. 17, сс. 69–73.; Chang, C.-H. (2014), «Cohabitation in semi-presidential countries», *Social Sciences*, Vol. 3 No. 2, pp. 31–43.;

ний варіант напівпрезиденталізму, передбачає, що президент на відміну від прем'єр-міністра/уряду не наділений підтримкою більшості у легіслатурі. Дещо окремішньо стоїть система розділеної меншості, котра, як найконфліктніша опція напівпрезиденталізму, передбачає, що ані президент, ані прем'єр-міністр (і взагалі ніхто у цьому розумінні) не має сталої підтримки більшості у парламенті, але за умови, що президент і прем'єр-міністр є політичними супротивниками один одного. Врешті-решт, система уніфікованої меншості, як не дуже конфліктний сценарій напівпрезиденталізму, означає, що ані президент, ані прем'єр-міністр (і взагалі ніхто у цьому розумінні) не має стабільної підтримки більшості в легіслатурі, але президент і прем'єр-міністр є однопартійцями, асоційованими з ідентичною політичною силою або політичними соратниками один одного. Особливістю такої логіки класифікації напівпрезиденталізму є те, що вона мінлива та рухлива, адже в кожній окремій країні може переходити з одного різновиду до іншого незалежно від зміни чи сталості конституційних повноважень політичних інститутів у трикутнику «президент–прем'єр-міністр/уряд–парламент», а натомість залежно від стану реального політичного процесу та специфіки виборчих систем й результатів президентських і парламентських виборів, партійної приналежності центрів виконавчої влади та партійно-політичного складу урядів і парламентів¹⁵. Тому на підставі цієї логіки напівпрезиденталізм в країнах Європи треба виокремлювати у динаміці, а не як певну більш-менш фіксовану сутність і стійкість.

Врешті, формально-фактично напівпрезиденталізм доцільно класифікувати на підставі особливостей дуалізму виконавчої влади й уповноваженості та сили президентів, прем'єр-міністрів і парламентів. Серед кейсів напівпрезиденталізму існують такі, в яких: глави держав слабкі чи номінальні, а тому, відповідно, значно сильніші прем'єр-міністри, урядові кабінети та парламенти (Австрія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Ірландія, Ісландія, Македонія, Сербія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Хорватія, Чехія та Чорногорія) – йдеться про парламентаризований або прем'єризований (зі слабким/дуже слабким президентом) напівпрезиденталізм; увесь політичний процес відбувається довкола президентів, тобто вони сильні чи навіть всесильні, а тому, відповідно, слабкі повноваження прем'єр-міністрів, урядових кабінетів і парламентів (Азербайджан, Білорусь, Росія, а також раніше Вірменія, Туреччина, Україна) – йдеться про президенціалізований (із сильним чи дуже сильним президентом) напівпрезиденталізм; повноваження глав держав і прем'єр-міністрів/урядових кабінетів майже ідентичні чи сумірні горизонтально або вертикально (Грузія, Литва, Молдова, Польща, Португалія, Румунія, Україна, Франція, а також раніше Вірменія і Фінляндія) – йдеться про збалансований (з відносним балансом і помірною силою повноважень президента та прем'єр-міністра) напівпрезиденталізм¹⁶. Водночас доцільно зважати і на те, що висновок про віднесення тих чи інших країн до певних типів напівпрезиденталізму в рамках означеної класифікації є відносним, зокрема внаслідок застосування різних і доволі суб'єктивних методик оцінювання сили президентів й інших інститутів.

Доповнюється така багатоскладова логіка класифікації напівпрезиденталізму, в тому числі у країнах Європи, різними рівнями конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади. Відтак загалом різні лінії класифікації напівпрезиденталізму демонструють, що про цю систему державно-

---

Elgie, R. (2010), «Semi-presidentialism, Cohabitation and the Collapse of Electoral Democracies, 1990–2008», *Government and Opposition*, Vol. 45 No. 1, pp. 29–49.; Elgie, R., and McMenamin, I. (2011), «Explaining the Onset of Cohabitation under Semi-presidentialism», *Political Studies*, Vol. 59 No. 3, pp. 616–663.

¹⁵ Литвин, В. (2019), «До структуризації та оновлення типології напівпрезиденталізму на підставі особливостей дуалізму, партійної приналежності і відповідальності виконавчої влади та композиції легіслатур», *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей*, Вип. 40, сс. 26–33.; Lytvyn, V. (2019), «The Evolution, Logics, Variations and Improving of the Actual (Political and Behavioural) Typology of Semi-Presidentialism: Theorisation and Manifestations on the Example of European Countries», *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie*, No. 11, pp. 90–118.; Skach, C. (2007), «The «newest» separation of powers: semi-presidentialism», *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 5 No. 1, pp. 93–121.

¹⁶ Amorim Neto, O., and Strøm, K. (2006), «Breaking the Parliamentary Chain of Delegation: Presidents and Non-partisan Cabinet Members in European Democracies», *British Journal of Political Science*, Vol. 36 No. 4, pp. 619–643.; Duverger, M. (1980), «A New Political System Model: Semi-Presidential Government», *European Journal of Political Research*, Vol. 8 No. 2, pp. 165–187.; Elgie, R. (1999), «Semi-Presidentialism and Comparative Institutional Engineering», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism in Europe*. Oxford University Press, pp. 281–299.

го правління доцільно говорити з «прикметниками», які неодмінно відсилають до певних формальних і фактичних різновидів та фаз цього формату міжінституційних відносин, зокрема у контексті зіставлення конституційних норм і політичної практики. Відповідно, різні види та комбінації видів напівпрезиденталізму зумовлюють як певні усереднені, так і розрізнені наслідки цієї системи правління, в тому числі з приводу їх зіставлення з типами та динамікою розвитку політичних режимів, а також перспективами чи ризиками демократії і демократизації або автократії автократизації¹⁷. Вони частково відомі політичній науці, але частково й оновлюються, а тому у випадку напівпрезиденталізму в країнах Європи мають як очікувані, так і неочікувані вияви (див. табл. 1, в якій охоплено ефекти європейського напівпрезиденталізму у його найширшому переліку і вияві кейсів – як чинних, так і вже історичних, – тобто від моменту конституціоналізації напівпрезиденталізму в кожній окремій напівпрезидентській країні та станом максимум на грудень 2017 р.).

У цілому аргументовано, що напівпрезиденталізм завжди повинен визначатись, уточнюватись і детермінуватись з огляду на властиву для нього гетерогенність, тобто на всі відомі формальні та фактичні класифікації як своєрідні незалежні аналітично-порівняльні змінні¹⁸. Адже останні проводять відносні ризики/негативи чи перспективи/позитиви, а загалом наслідки, напівпрезиденталізму, в тім числі з приводу їхнього зіставлення з типами і динамікою розвитку політичних режимів. Підтвердженням цьому слугував той теоретичний висновок деяких науковців¹⁹ і емпіричний факт, що напівпрезиденталізм у Європі, принаймні в її Центральній-Східній, Південно-Східній і Східній частинах (а тут цю систему правління обирали найчастіше), міг стати найефективнішим засобом переходу від диктатури/автократії до демократії, хоч врешті-решт не у всіх випадках увінчався демократизацією та консолідацією демократії, а натомість часто виявився зразком персоналізації, гібридизації й автократизації влади і політичного процесу й навіть консолідації автократії²⁰. Річ у тому, що одні типи напівпрезиденталізму сприяють демократії і демократизації, інші типи – автократії і автократизації, а ще інші типи взагалі зумовлюють гібридні політичні режими. Тому у представленому дослідженні перевірено варіанти співвідношення різновидів напівпрезиденталізму (у рамках його формальної, фактичної та формально-фактичної класифікацій і рівності конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади) та типів і динаміки розвитку політичних режимів (за результатами проектів «Політія 4» і «Свобода у світі») в країнах Європи (детально див. табл. 1).

По-перше, крос-національний аналіз співвідношення типів і динаміки розвитку політичних режимів та різновидів напівпрезиденталізму крізь призму формальної (інституційної) класифікації останнього на прикладі країн Європи (станом на грудень 2017 р.) підтвердив, що: а) прем'єр-президенталізм зумовлює більш демократичні політичні режими, ніж президент-парламентаризм²¹ і навіть деякі кейси парламентаризму²²; б) президент-парламентаризм є най-

¹⁷ Elgie, R. (2014), «Executive Leadership in Semi-Presidential Systems», In: Hart, P., and Rhodes, R.A.W. (Eds.) *Oxford Handbook of Political Leadership*. Oxford University Press, pp. 472–486.

¹⁸ Elgie, R., and Moestrup, S. (2016), «Semi-presidentialism in Democracies, Quasi-democracies, and Autocracies», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism in the Caucasus and Central Asia*. Palgrave Macmillan, pp. 1–28.

¹⁹ Bayram, S. (2016), «Intra-Democracy Regime Change: Transitions Between Presidential, Parliamentary and Semi-Presidential Systems», *Politologicky Casopis*, Vol. 23 No. 1, pp. 3–22.; Sartori, G. (1997) *Comparative Constitutional Engineering. An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes*. New York University Press, pp. 135–137.

²⁰ Elgie, R. (1999), «Semi-Presidentialism and Comparative Institutional Engineering», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism in Europe*. Oxford University Press, pp. 281–299.; Elgie, R. (2005), «A Fresh Look at Semi-Presidentialism: Variations on a Theme», *Journal of Democracy*, Vol. 16 No. 3, pp. 98–112.; Lijphart, A. (2004), «Constitutional Design for Divided Societies», *Journal of Democracy*, Vol. 15 No. 2, pp. 96–109.

²¹ Elgie, R. (2007a), «Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies», *Taiwan Journal of Democracy*, Vol. 3 No. 2, pp. 53–71.; Elgie, R. (2011b), «Varieties of Semi-Presidentialism and Democratic Survival», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*. Oxford University Press, pp. 54–79.; Elgie, R. (2011c), «Varieties of Semi-Presidentialism and the Performance of Democracy», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*. Oxford University Press, pp. 80–105.; Protsyk, O. (2011), «Semi-Presidentialism under Post-Communism», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, pp. 98–116.

Таблиця 1

Усереднені варіанти співвідношення різновидів напівпрезиденталізму та типів і динаміки розвитку політичних режимів у країнах Європи (станом на грудень 2017 року)²³

Різновиди напівпрезиденталізму / Типи і динаміка розвитку політичних режимів	Усереднений тип політичного режиму (проект «Політія 4»: від «-10» до «+10»)	Усереднений тип політичного режиму (проект «Свобода у світі»: від «1» до «7»)
Формальна класифікація напівпрезиденталізму		
Класичний президент-парламентаризм	+1,6	3,7
Президент-подібний президент-парламентаризм	+1,7	4,2
Класичний прем'єр-президенталізм	+8,4	2,1
Парламент-подібний прем'єр-президенталізм	+7,3	2,8
Фактична класифікація напівпрезиденталізму		
Система повністю уніфікованої більшості	+6,3	2,7
Система частково уніфікованої більшості	+7,7	2,3
Система розділеної більшості	+8,6	2,0
Система повністю уніфікованої меншості	+9,1	1,9
Система частково уніфікованої меншості	+8,7	2,3
Система розділеної меншості	+8,9	2,1
Формально-фактична класифікація напівпрезиденталізму		
Парламентаризований напівпрезиденталізм	+9,3	1,8
Президенціалізований напівпрезиденталізм	+0,3	4,6
Збалансований напівпрезиденталізм	+7,8	2,4
Рівні конфліктів у системі дуалізму виконавчої влади в напівпрезиденталізмі		
Найнижчий рівень конфліктів	+5,7	3,0
Низький рівень конфліктів	+8,3	2,2
Середній рівень конфліктів	+8,4	2,5
Високий рівень конфліктів	+8,5	2,2
Найвищий рівень конфліктів	+8,8	2,0

менш демократичною опцією напівпрезиденталізму та може бути навіть більш автократичним, аніж президенталізм²⁴; в) прем'єр-президенталізм ефективніший і безпечніший для ініціювання, стабілізації, консолідації і «виживання» демократичних режимів, аніж президент-парламентаризм²⁵; г) усереднено найдемократичнішими серед опцій напівпрезиденталізму в країнах Європи є випадки класичного прем'єр-президенталізму, дещо менш демократичними – випадки парламент-подібного прем'єр-президенталізму, а найавтократичнішими – сумірно кейси класичного президент-парламентаризму і президент-подібного президент-парламентаризму.

Детерміновано це тим, що президент-парламентаризм, особливо з посадою сильного чи дуже сильного президента, що наділений значними законодавчими (неполітичними) і незаконодавчими (політичними) повноваженнями (передусім на видання указів з силою закону і здійснення тиску на розвиток міжпартійної змагальності, через що збільшується ймовірність монополі-

²² Sedelius, T., and Linde, J. (2018), «Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types», *Democratization*, Vol. 25 No. 1, pp. 136–157.

²³ Таблицю підготовлено на підставі: Литвин, В. (2018) *Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі: інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти: монографія*. Львівський національний університет імені Івана Франка, с. 443.

²⁴ Sedelius, T., and Linde, J. (2018), «Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types», *Democratization*, Vol. 25 No. 1, pp. 136–157.

²⁵ Moestrup, S. (2007), «Semi-presidentialism in young democracies: Help or hindrance?», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism outside Europe: A comparative study*. Routledge, p. 41.; Ecevit, Y., and Karakoç, E. (2017), «The perils of semi-presidentialism: Confidence in political institutions in contemporary democracies», *International Political Science Review*, Vol. 8 No. 1, pp. 4–20.

зації влади главою держави) в умовах слабкості або неінституціоналізованості партійної системи й системи стримувань, балансів, перевірок і противаг, усереднено має наслідком небажання глав держав брати участь в розподілі влади²⁶. Тому саме президент-парламентаризм негативно впливає на можливість країн демократизуватись і забезпечувати змагальність реальної політики, а натомість заохочує поширення автократичних політичних практик. На противагу, прем'єр-президенталізм, особливо з інституційно і політично слабким чи навіть номінальним президентом, а також із виконавчою владою парламентського або парламент-подібного типу та змагальною партійною системою, усереднено спричинює зниження рівня концентрації і монополізації влади в руках глави держави та/або будь-якого з центрів у системі дуалізму виконавчої влади, а відтак у перспективі є корисним для зміцнення і консолідації демократії²⁷.

Інакше кажучи, за президент-парламентаризму президенти та парламенти намагаються односторонньо керувати або принаймні впливати один на одного, внаслідок чого така опція напівпрезиденталізму (особливо якщо вона демократична) надзвичайно чутлива до міжінституційних конфліктів. Натомість за прем'єр-президенталізму глави держав та легіслатури намагаються співпрацювати між собою²⁸, через що такий тип напівпрезиденталізму (особливо якщо він також демократичний) менш чутливий до міжінституційних конфліктів. І це навіть з огляду на те, що президент-парламентаризм генерує чіткішу і формалізованішу структуру влади та міжінституційних відносин, ніж прем'єр-президенталізм, адже останній натомість формально (інституційно) і фактично (політично) забезпечує більше стимулів для збалансованого розподілу повноважень між інститутами влади у трикутнику «глава держави–уряд–парламент»²⁹. Однак навіть це зовсім не гарантує, що прем'єр-президенталізм «не може вийти з ладу» і «скотитись» до автократії, а натомість, що президент-парламентаризм «не може досягнути успіху» й атрибутів консолідованої демократії³⁰. У підсумку це засвідчує, що про напівпрезиденталізм (навіть формально) у контексті його демократичності чи автократичності не треба розмірковувати в уніфікованій манері, а натомість його потрібно розглядати як гетерогенну категорію³¹.

По-друге, схожа логіка співвідношення типів і динаміки розвитку політичних режимів та різновидів напівпрезиденталізму помітна й у випадку фактичної (політичної) класифікації останнього. Адже на підставі його крос-національного аналізу на прикладі напівпрезидентських країн Європи (принаймні станом на грудень 2017 р.) продемонстровано й систематизовано (див. табл. 1) відсутність статистичних доказів того, що в рамках напівпрезиденталізму системи розділеної більшості і розділеної меншості (особливо якщо вони піддаються ефективному політичному менеджменту), будучи конфліктнішими, ніж системи уніфікованої більшості й уніфікованої меншості, усереднено зумовлюють недемократичніші політичні режими, нестабільні демократичні практики чи лімітують перспективи демократизації політичних режимів³². Річ у тому, що саме системи розділеної більшості (когабітації) та розділеної меншості спрацьовують як

²⁶ Elgie, R., and Moestrup, S. (2007), «The Choice of Semi-Presidentialism and Its Consequences», In: // Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism Outside Europe: A comparative study*. Routledge, pp. 237–248.

²⁷ Protsyk, O. (2011), «Semi-Presidentialism under Post-Communism», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, pp. 98–116.

²⁸ Sedelius, T., and Linde, J. (2018), «Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types», *Democratization*, Vol. 25 No. 1, pp. 136–157.

²⁹ Moestrup, S. (2007), «Semi-presidentialism in young democracies: Help or hindrance?», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism outside Europe: A comparative study*. Routledge, pp. 30–55.

³⁰ Elgie, R. (2007a), «Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies», *Taiwan Journal of Democracy*, Vol. 3 No. 2, pp. 53–71.

³¹ Sedelius, T., and Linde, J. (2018), «Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types», *Democratization*, Vol. 25 No. 1, pp. 136–157.

³² Elgie, R. (2008), «The perils of semi-presidentialism. Are they exaggerated?», *Democratization*, Vol. 15 No. 1, pp. 63–64.; Elgie, R. (2011b), «Varieties of Semi-Presidentialism and Democratic Survival», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*. Oxford University Press, pp. 54–79.; Elgie, R. (2011c), «Varieties of Semi-Presidentialism and the Performance of Democracy», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*. Oxford University Press, pp. 80–105.; Elgie, R., and McMenamin, I. (2008), «Semi-presidentialism and Democratic Performance», *Japanese Journal of Political Science*, Vol. 9 No. 3, pp. 323–340.; Kim, Y. (2015), «A Troubled Marriage? Divided Minority Government, Cohabitation, Presidential Powers, President-Parliamentarism and Semi-Presidentialism», *Government and Opposition*, Vol. 50 No. 4, pp. 652–681.

максимально наближені до конструктів дуалізму виконавчої влади, який сприяє партійно-політичній незгуртованості, широкому політично-ідеологічному представництву і консенсусу, гнучкості, балансам, стримуванням і противагам та політичній відповідальності, хоча й через затягування та сповільнення процесів прийняття політичних і владно-управлінських рішень.

Разом з цим, виявлено, що збільшення конфліктів між президентами і прем'єр-міністрами у системі дуалізму виконавчої влади, особливо в періоди розділеного правління і в умовах неопатримоніалізму, втручання військових у політику або ініціювання режимів громадянських диктатур, все-таки спричинює «крихкість» молодих демократій та їхній автократичний розворот і відкат³³. Відтак сумарно підтверджено, що проблеми демократії, стабільності й ефективності політичних режимів у напівпрезиденталізмі зумовлюються як системами уніфікованого правління, так і системами розділеного правління³⁴, однак недемократичність і неефективність цих систем безумовно не є беззастережними або безумовними наслідками тільки когабітацій та систем розділеної меншості (щоправда, окрім кейсів молодих демократій³⁵), а залежать від багатьох чинників. Із-поміж них важливими є інституційні та політичні чинники, які охоплюють і нормативний баланс дуалізму влади між президентом та парламентом, і політичні проблеми координації відносин між ними. Відповідно, кореляція фактичних (політичних) типів напівпрезиденталізму та типів і динаміки розвитку політичних режимів похідна від розуміння напівпрезиденталізму як певного «маятника», інституційна продуктивність та демократично-автократична динаміка якого залежать від атрибутів формальної (нормативної) та фактичної (матеріальної) реальності, у якій функціонують ті чи інші кейси напівпрезиденталізму³⁶.

Статистично на прикладі напівпрезидентських країн Європи це підтверджено завдяки співвідношенням, згідно з якими: найбільш демократичними є системи повністю уніфікованої меншості, дещо менш демократичними – системи частково уніфікованої меншості, розділеної меншості і розділеної більшості, а найменш демократичними та найбільш автократичними – системи повністю і частково уніфікованої більшості; демократичності режимів у напівпрезиденталізмі сприяють не стільки системи більшості, скільки системи меншості, не стільки системи уніфікованого правління, скільки системи розділеного правління, а також сумірно системи повністю уніфікованого та частково уніфікованого правління й урешті сумірно системи розділеної більшості і розділеної меншості. У підсумку все це дало змогу засвідчити, що системи розділеної більшості та розділеної меншості співвідносяться із вищими, аніж це теоретично очікувано, показниками якості і рівня демократії, а тому з нижчими ризиками автократизації, але все-ж характеризуються небезпеками стабільності, «виживання» і пролонгації демократії³⁷. Відповідно, жодне застереження стосовно очікуваних наслідків напівпрезиденталізму не робить його узагальнено більш вразливим із приводу ймовірних колапсів демократії й автократизації. Крім того, стримування, перевірки, противаги та баланси, а також конституційна гнучкість і політична/міжінституційна інтеграція перевершують будь-які потенційно негативні нас-

³³ Elgie, R. (2011a), «Semi-Presidentialism: An Increasingly Common Constitutional Choice», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, pp. 1–20.; Jung-hsiang, T. (2009), «Semi-presidentialism and Democratic Breakdown», Paper prepared for *International Political Science Association World Congress* (July 12–16, 2009), IPSA Santiago de Chile, 15 pp.; Kirschke, L. (2007), «Semipresidentialism and the Perils of Power-Sharing in Neopatrimonial States», *Comparative Political Studies*, Vol. 40 No. 11, pp. 1372–1394.; Skach, C. (2005), *Borrowing Constitutional Designs. Constitutional Law in Weimar Germany and the French Fifth Republic*. Princeton University Press.

³⁴ Elgie, R. (2007a), «Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies», *Taiwan Journal of Democracy*, Vol. 3 No. 2, pp. 53–71.; Elgie, R. (2010), «Semi-presidentialism, Cohabitation and the Collapse of Electoral Democracies, 1990–2008», *Government and Opposition*, Vol. 45 No. 1, pp. 29–49.

³⁵ Elgie, R., and McMenamin, I. (2008), «Semi-presidentialism and Democratic Performance», *Japanese Journal of Political Science*, Vol. 9 No. 3, pp. 323–340.

³⁶ Jung-hsiang, T. (2009), «Semi-presidentialism and Democratic Breakdown», Paper prepared for *International Political Science Association World Congress* (July 12–16, 2009), IPSA Santiago de Chile, 15 pp.

³⁷ Elgie, R. (2011c), «Varieties of Semi-Presidentialism and the Performance of Democracy», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*. Oxford University Press, pp. 80–105.; Kim, Y. (2015), «A Troubled Marriage? Divided Minority Government, Cohabitation, Presidential Powers, President-Parliamentarism and Semi-Presidentialism», *Government and Opposition*, Vol. 50 No. 4, pp. 652–681.

лідки систем розділеної більшості та розділеної меншості для демократії та демократизації³⁸. Іншими словами, міжінституційна нестабільність у напівпрезиденталізмі не обов'язково є тривожним знаком, адже може сприяти розвитку та консолідації демократії, щоправда, й потребує пристальної уваги у молодих політиях.

По-третє, крос-національний порівняльний аналіз зіставлення типів і динаміки розвитку політичних режимів та напівпрезиденталізму крізь призму формально-фактичної (інституційно-політичної) класифікації останнього на прикладі країн Європи (станом на грудень 2017 р.) у середньому засвідчує (див. табл. 1), що значна легітимність та уповноваженість президентів (особливо із приводу здійснення виконавчої влади й обмеження політичної опозиції, але не обов'язково з приводу законодавчих повноважень) і президенціалізація напівпрезиденталізму ведуть до деконсенсуалізації, бюрократизації, монополізації, централізації й автократизації цієї системи правління та, як наслідок, до недоліків, слабкості і навіть колапсу демократії, народного представництва і підзвітності³⁹. Натомість значно більша уповноваженість прем'єр-міністрів та прем'єризація напівпрезиденталізму і/чи значні повноваження легіслатур та парламентаризація напівпрезиденталізму неодмінно впливають на демонополізацію, дебюрократизацію, децентралізацію і демократизацію цієї системи правління, а також на плюралізацію народного представництва і підзвітності у ній⁴⁰.

Доповнюється це тим, що негативно на перспективи розвитку демократії в тому чи іншому кейсі напівпрезиденталізму впливає здатність дуже уповноваженого і сильного президента контролювати субординованого собі прем'єр-міністра й загалом більшість у легіслатурі⁴¹. Це співпадає зі спостереженням деяких вчених⁴², згідно з якими демократії та демократизації в напівпрезиденталізмі (незалежно від його формальної чи фактичної класифікації) сприяють його прем'єризovanі або парламентаризovanі і здебільшого збалансовані опції, а натомість автократії та автократизації – президенціалізовані і зрідка збалансовані варіації. Однак із ремаркою про те, що, з одного боку, надмірно формально і фактично уповноважені президенти можуть і не бути причиною «ерозії» чи краху демократії й, відповідно, автократизації політичного режиму в напівпрезиденталізмі, а з іншого боку, – що деконсолідація демократії та паралельна автократизація

³⁸ Kim, Y. (2015), «A Troubled Marriage? Divided Minority Government, Cohabitation, Presidential Powers, President-Parliamentarism and Semi-Presidentialism», *Government and Opposition*, Vol. 50 No. 4, pp. 652–681.

³⁹ Elgie, R. (2007a), «Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies», *Taiwan Journal of Democracy*, Vol. 3 No. 2, pp. 53–71.; Elgie, R., and McMenamin, I. (2008), «Semi-presidentialism and Democratic Performance», *Japanese Journal of Political Science*, Vol. 9 No. 3, pp. 323–340.; Fruhstorfer, A. (2016), «Recent debates and advances in the scholarly examination of presidential institutions», *French Politics*, Vol. 14 No. 2, pp. 254–271.; Gandhi, J. (2013), «The role of presidential power in authoritarian elections», In: Ginsburg, T., and Simpser, A. (Eds.) *Constitutions in Authoritarian Regimes*. Cambridge University Press, pp. 206–213.; Jung-hsiang, T. (2009), «Semi-presidentialism and Democratic Breakdown», Paper prepared for *International Political Science Association World Congress (July 12–16, 2009)*, IPSA Santiago de Chile, 15 pp.; Kim, Y. (2015), «A Troubled Marriage? Divided Minority Government, Cohabitation, Presidential Powers, President-Parliamentarism and Semi-Presidentialism», *Government and Opposition*, Vol. 50 No. 4, pp. 652–681.; Schleiter, P., and Morgan-Jones, E. (2008), «Russia: The Benefits and Perils of Presidential Leadership», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe*, Manchester University Press, pp. 159–179.; Shugart, M., and Carey, J. (1992) *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge University Press, p. 165.

⁴⁰ Beliaev, M. (2006), «Presidential Powers and Consolidation of New Postcommunist Democracies», *Comparative Political Studies*, Vol. 39 No. 3, pp. 375–398.; Moestrup, S. (2007), «Semi-presidentialism in young democracies: Help or hindrance?», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism outside Europe: A comparative study*. Routledge, pp. 30–55.; Protsyk, O. (2011), «Semi-Presidentialism under Post-Communism», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, pp. 98–116.

⁴¹ Kim, Y. (2015), «A Troubled Marriage? Divided Minority Government, Cohabitation, Presidential Powers, President-Parliamentarism and Semi-Presidentialism», *Government and Opposition*, Vol. 50 No. 4, pp. 652–681.

⁴² Elgie, R., and Moestrup, S. (2007), «The Choice of Semi-Presidentialism and Its Consequences», In: // Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism Outside Europe: A comparative study*. Routledge, pp. 237–248.; Elgie, R., and Moestrup, S. (2008), «The impact of semi-presidentialism on the performance of democracy in Central and Eastern Europe», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe*. Manchester University Press, p. 257.

тизація політичного режиму можуть бути внутрішніми чинниками вибору напівпрезиденталізму⁴³.

Враховуючи різні варіанти зіставлення різновидів напівпрезиденталізму та типів і динаміки розвитку політичних режимів, доцільно спрогнозувати, що при виборі напівпрезиденталізму мотиви й інтереси політичних акторів та творців конституцій можуть суттєво розрізнятися. Якщо вони шукають інструментарія та механізму розвитку і консолідації демократії й забезпечення міжінституційних стримувань і противаг, то увага повинна бути передусім зосереджена на такому усередненому варіанті напівпрезиденталізму, котрий: формально (інституційно) окреслюється як прем'єр-президенталізм, причому бажано у його класичній, а не парламент-подібній формі; формально та фактично (інституційно і політично) виявляється як прем'єризований/парламентаризований чи хоча б збалансований, але не президенціалізований, тобто визначається посадами помірно або слабо уповноваженого президента та натомість помірно або сильно уповноваженого прем'єр-міністра й урядового кабінету, колективно відповідальних (таких, що можуть бути відправлені у відставку) винятково перед легіслатурою; максимально уникає чи навіть унеможливує систему повністю уніфікованої більшості, а тому характеризується значними конфліктами у системі дуалізму виконавчої влади.

Якщо ж політичні актори та конституційні «інженери» шукають механізму й інструментарія забезпечення стабільності, консервації й автократизації режиму і централізації влади з максимальним уникненням міжінституційних рівноваг, тоді їхня увага повинна бути зосереджена на такому усередненому варіанті напівпрезиденталізму, який: формально (інституційно) окреслюється як президент-парламентаризм, причому у його класичній, а не президент-подібній формі; формально і фактично (інституційно та політично) є президенціалізованим чи принаймні прем'єризаним/парламентаризованим, однак не збалансованим, тобто визначається посадами сильно уповноваженого президента чи прем'єр-міністра й урядового кабінету, а не їхнім балансуванням; максимально сприяє чи навіть гарантує системи повністю уніфікованої більшості, а тому характеризується незначними конфліктами у системі дуалізму виконавчої влади. Більше того, напівпрезиденталізм може бути повністю усвідомлений політичними елітами як цілеспрямований варіант творення сильної держави⁴⁴, забезпечення компромісу, становлення та «виживання» автократичного режиму⁴⁵ й навіть захоплення та кооптації опозиції і контреліти, завуальовано та штучно вирішуючи собою всі ризики і недоліки інших систем правління. Це, приміром, може відбуватись через формальне «додавання» до президенталізму інститутів прем'єр-міністра й уряду, повністю або частково колективно відповідальних (таких, що можуть бути відправлені у відставку) перед легіслатурою⁴⁶, але гіпотетично «винних» у всіх невдачах і прорахунках президента⁴⁷.

Водночас простежено й інші інституційні та неінституційні залежності, які впливають на демократичність чи автократичність типів напівпрезиденталізму. Зокрема, демократії і демократизації напівпрезиденталізму, незалежно від його класифікації, сприяє приріст показників соціально-економічного розвитку, втім числі внутрішнього валового продукту на душу населення та національного багатства в тій або іншій країні⁴⁸. Адже колапси демократії та автократичні розвороти напівпрезиденталізму частіше відбуваються у відносно несприятливих соціа-

⁴³ Elgie, R., and McMenamin, I. (2008), «Semi-presidentialism and Democratic Performance», *Japanese Journal of Political Science*, Vol. 9 No. 3, pp. 323–340.

⁴⁴ Rüb, F. (1994), «Schach dem Parlament! Über semi-präsidentielle Regierungssysteme in einigen postkommunistischen Gesellschaften», *Leviathan*, Vol. 22 No. 2, s. 286.

⁴⁵ Wu, Y.-S. (2011), «Clustering of Semi-Presidentialism: A First Cut», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, pp. 21–41.

⁴⁶ Elgie, R. (2011a), «Semi-Presidentialism: An Increasingly Common Constitutional Choice», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, p. 13.

⁴⁷ Duverger, M. (1980), «A New Political System Model: Semi-Presidential Government», *European Journal of Political Research*, Vol. 8 No. 2, p. 172.

⁴⁸ Elgie, R. (2011b), «Varieties of Semi-Presidentialism and Democratic Survival», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*. Oxford University Press, pp. 54–79.; Elgie, R. (2011c), «Varieties of Semi-Presidentialism and the Performance of Democracy», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*. Oxford University Press, pp. 80–105.

льно-економічних і фінансових обставинах⁴⁹. Крім того, демократичність напівпрезиденталізму збільшується в разі помірної поляризації і фракціоналізації партійних систем, а тому й усталення помірного (а не обмеженого або надмірного) рівня міжпартійної змагальності. Натомість автократичність напівпрезиденталізму інтенсифікується надмірним рівнем поляризації партійних систем й усталюється завдяки обмеженому рівню міжпартійної змагальності⁵⁰.

Висновки. Підсумовуючи особливості зіставлення напівпрезиденталізму загалом та окремих його видів зокрема з типами (демократією, автократією) і динамікою розвитку (демократизацією, автократизацією) політичних режимів на прикладі країн Європи, аргументуємо, що для напівпрезиденталізму властиві інституційні і політичні ризики (негативи) та перспективи (позитиви). Вони є надійнішими і валіднішими індикаторами вибору того чи іншого формату напівпрезиденталізму на тлі інших систем правління, зокрема у контексті інституційних, політичних, економічних, соціальних, культурних умов і наслідків їхнього функціонування, ніж жорстка критика чи схвалення напівпрезиденталізму як такого, бо в різних ситуаціях – залежно від класифікаційної логіки – можуть виявлятися по-різному, підводячи чи віддаляючи від оцінювання напівпрезиденталізму як «хорошого» або «поганого» вибору системи правління тієї чи іншої держави. Інакше кажучи, це означає, що напівпрезиденталізм завжди повинен визначатись, уточнюватись і детермінуватись як гетерогенна система правління, різні формальні і фактичні опції якої (як своєрідні незалежні аналітично-порівняльні змінні) зумовлюють різні наслідки, в тому числі щодо типів і динаміки розвитку політичних режимів. Це надзвичайно актуально в контексті оцінювання та систематизації розвитку напівпрезиденталізму і окремих його типів в Україні у минулому та поточно, а також з приводу вироблення релевантних рекомендацій на предмет його розвитку, реформування й оптимізації у майбутньому (що потребує окремого розгляду).

Водночас, навіть попри наявність усереднених припущень і підрахунків, надійної відповіді на запитання про те, який же формат і різновид напівпрезиденталізму «найкращий», у тому числі найдемократичніший або найменш автократичний, поки що немає. Так само, як немає «чарівного інгредієнта» для цілком успішної демократичної консолідації в рамках будь-якої системи правління⁵¹. Адже вибір різних інститутів і формату міжінституційних відносин може призводити до різних результатів, які підраховуються не арифметично, а алгебрично, а також встановлюються не як одноразовий акт, а як тривалий процес, за допомогою якого та чи інша система правління або той чи інший тип напівпрезиденталізму набуває цінності і стійкості, а тому й інституціоналізується. Причому у випадку напівпрезиденталізму виробити певні незаперечні висновки найскладніше, бо критиці найчастіше піддаються особливості і структури «виживання» демократій і відкатів до автократій, а схваленню – передумови якості демократій. Саме тому критики напівпрезиденталізму твердять, що ця система правління (а точніше, як вказано вище, її певні різновиди) впливає на колапс демократії, а натомість прихильники напівпрезиденталізму – що ця система правління (тобто її інші різновиди) посилює шанси демократичного розвитку і консолідації демократії.

Список джерел

1. Кармазіна, М. (2007) *Президентство: Український варіант*. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.
2. Литвин, В. (2017), «Гетерогенність і фактори та індикатори типологізації напівпрезидентської системи державного правління: теоретико-методологічний зріз», *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, № 2 (88), сс. 318–345.

⁴⁹ Elgie, R. (2007a), «Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies», *Taiwan Journal of Democracy*, Vol. 3 No. 2, pp. 53–71.

⁵⁰ Elgie, R., and Schleiter, P. (2011), «Variation in the Durability of Semi-Presidential Democracies», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*, Palgrave, pp. 55–56.; Jung-hsiang, T. (2009), «Semi-presidentialism and Democratic Breakdown», Paper prepared for *International Political Science Association World Congress* (July 12–16, 2009), IPSA Santiago de Chile, 15 pp.

⁵¹ Schmitter, P. (2010), «Twenty-Five Years, Fifteen Findings», *Journal of Democracy*, Vol. 21 No. 1, p. 24.

3. Литвин, В. (2018) *Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі: інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти: монографія*. Львівський національний університет імені Івана Франка.
4. Литвин, В. (2019), «До структуризації та оновлення типології напівпрезиденталізму на підставі особливостей дуалізму, партійної приналежності і відповідальності виконавчої влади та композиції легіслатур», *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей*, Вип. 40, сс. 26–33.
5. Романюк, А., & Мельник, В. (2009), «Інститут когабітації та політичні наслідки його реалізації в Україні», *Сучасна українська політика: Політики і політологи про неї*, Вип. 17, сс. 69–73.
6. Amorim Neto, O., and Strøm, K. (2006), «Breaking the Parliamentary Chain of Delegation: Presidents and Non-partisan Cabinet Members in European Democracies», *British Journal of Political Science*, Vol. 36 No. 4, pp. 619–643.
7. Bayram, S. (2016), «Intra-Democracy Regime Change: Transitions Between Presidential, Parliamentary and Semi-Presidential Systems», *Politologicky Casopis*, Vol. 23 No. 1, pp. 3–22.
8. Beliaev, M. (2006), «Presidential Powers and Consolidation of New Postcommunist Democracies», *Comparative Political Studies*, Vol. 39 No. 3, pp. 375–398.
9. Blondel, J. (1984), «Dual Leadership in the Contemporary World: A Step towards Executive and Regime Stability», In: Blondel, J. (Ed.) *Comparative Government and Politics*. Boulder, pp. 162–172.
10. Chang, C.-H. (2014), «Cohabitation in semi-presidential countries», *Social Sciences*, Vol. 3 No. 2, pp. 31–43.
11. Cheibub, J. A., and Chernykh, S. (2008), «Constitutions and Democratic Performance in Semi-Presidential Democracies», *Japanese Journal of Political Science*, Vol. 9 No. 3, pp. 269–303.
12. Duverger, M. (1980), «A New Political System Model: Semi-Presidential Government», *European Journal of Political Research*, Vol. 8 No. 2, pp. 165–187.
13. Ecevit, Y., and Karakoç, E. (2017), «The perils of semi-presidentialism: Confidence in political institutions in contemporary democracies», *International Political Science Review*, Vol. 8 No. 1, pp. 4–20.
14. Elgie, R. (1999), «Semi-Presidentialism and Comparative Institutional Engineering», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism in Europe*. Oxford University Press, pp. 281–299.
15. Elgie, R. (2004), «Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations», *Political Studies Review*, Vol. 2 No. 3, pp. 314–330.
16. Elgie, R. (2005), «A Fresh Look at Semi-Presidentialism: Variations on a Theme», *Journal of Democracy*, Vol. 16 No. 3, pp. 98–112.
17. Elgie, R. (2007a), «Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies», *Taiwan Journal of Democracy*, Vol. 3 No. 2, pp. 53–71.
18. Elgie, R. (2007b), «What is Semi-presidentialism and where is it Found», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism Outside Europe: A Comparative Study*. Routledge, pp. 1–13.
19. Elgie, R. (2008), «The perils of semi-presidentialism. Are they exaggerated?», *Democratization*, Vol. 15 No. 1, pp. 49–66.
20. Elgie, R. (2010), «Semi-presidentialism, Cohabitation and the Collapse of Electoral Democracies, 1990–2008», *Government and Opposition*, Vol. 45 No. 1, pp. 29–49.
21. Elgie, R. (2011a), «Semi-Presidentialism: An Increasingly Common Constitutional Choice», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, pp. 1–20.
22. Elgie, R. (2011b), «Varieties of Semi-Presidentialism and Democratic Survival», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*. Oxford University Press, pp. 54–79.
23. Elgie, R. (2011c), «Varieties of Semi-Presidentialism and the Performance of Democracy», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*. Oxford University Press, pp. 80–105.
24. Elgie, R. (2014), «Executive Leadership in Semi-Presidential Systems», In: Hart, P., and Rhodes, R.A.W. (Eds.) *Oxford Handbook of Political Leadership*. Oxford University Press, pp. 472–486.
25. Elgie, R., and McMenamin, I. (2008), «Semi-presidentialism and Democratic Performance», *Japanese Journal of Political Science*, Vol. 9 No. 3, pp. 323–340.
26. Elgie, R., and McMenamin, I. (2011), «Explaining the Onset of Cohabitation under Semi-presidentialism», *Political Studies*, Vol. 59 No. 3, pp. 616–663.

27. Elgie, R., and Moestrup, S. (2007), «The Choice of Semi-Presidentialism and Its Consequences», In: // Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism Outside Europe: A comparative study*. Routledge, pp. 237–248.
28. Elgie, R., and Moestrup, S. (2008), «The impact of semi-presidentialism on the performance of democracy in Central and Eastern Europe», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe*. Manchester University Press, pp. 239–258.
29. Elgie, R., and Moestrup, S. (2016), «Semi-presidentialism in Democracies, Quasi-democracies, and Autocracies», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism in the Caucasus and Central Asia*. Palgrave Macmillan, pp. 1–28.
30. Elgie, R., and Schleiter, P. (2011), «Variation in the Durability of Semi-Presidential Democracies», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*, Palgrave, pp. 42–60.
31. Freeman, M. (2000), «Constitutional Frameworks and Fragile Democracies: Choosing Between Parliamentarism, Presidentialism and Semi-Presidentialism», *Pace International Law Review*, Vol. 12, pp. 253–282.
32. Fruhstorfer, A. (2016), «Recent debates and advances in the scholarly examination of presidential institutions», *French Politics*, Vol. 14 No. 2, pp. 254–271.
33. Gandhi, J. (2013), «The role of presidential power in authoritarian elections», In: Ginsburg, T., and Simpser, A. (Eds.) *Constitutions in Authoritarian Regimes*. Cambridge University Press, pp. 206–213.
34. Gunther, R. (1999), «The Relative Merits (and Weaknesses) of Presidential, Parliamentary and Semi-Presidential Systems: The Background to Constitutional Reform», *Journal of social sciences and philosophy*, Vol. 88 No. 3, pp. 61–92.
35. Jung-hsiang, T. (2009), «Semi-presidentialism and Democratic Breakdown», Paper prepared for *International Political Science Association World Congress (July 12–16, 2009)*, IPSA Santiago de Chile, 15 pp.
36. Kim, Y. (2015), «A Troubled Marriage? Divided Minority Government, Cohabitation, Presidential Powers, President-Parliamentarism and Semi-Presidentialism», *Government and Opposition*, Vol. 50 No. 4, pp. 652–681.
37. Kirschke, L. (2007), «Semipresidentialism and the Perils of Power-Sharing in Neopatrimonial States», *Comparative Political Studies*, Vol. 40 No. 11, pp. 1372–1394.
38. Lijphart, A. (2004), «Constitutional Design for Divided Societies», *Journal of Democracy*, Vol. 15 No. 2, pp. 96–109.
39. Lijphart, A. (1999) *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Yale University Press.
40. Linz, J. (1995), «Presidential Versus Parliamentary Democracy», *Philippine Studies*, Vol. 43 No. 1, pp. 105–123.
41. Linz, J. (1994), «Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference?», In: Linz, J., and Valenzuela, A. (Eds.) *The Failure of Presidential Democracy: Comparative Perspectives*. Johns Hopkins University Press, pp. 3–87.
42. Lytvyn, V. (2019), «The Evolution, Logics, Variations and Improving of the Actual (Political and Behavioural) Typology of Semi-Presidentialism: Theorisation and Manifestations on the Example of European Countries», *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie*, No. 11, pp. 90–118.
43. Lytvyn, V. (2020), «Conditionality, factors and indicators of heterogeneity and typologization of semi-presidential system of government», *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie*, No. 13, pp. 31–55.
44. Lytvyn, V., and Romanyuk, A. (2021), «Types and effects of European semi-presidentialism: Based on the features of dualism, party affiliation and responsibility of the executive and the composition of legislatures», *The Annals of the University of Bucharest: Political Science Series*, Vol. XXIII No. 1, pp. 87–116.
45. Moestrup, S. (2007), «Semi-presidentialism in young democracies: Help or hindrance?», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism outside Europe: A comparative study*. Routledge, pp. 30–55.
46. Pasquino, G. (1997), «Nomination: Semi-presidentialism: A Political Model at Work», *European Journal of Political Research*, Vol. 31 No. 1, pp. 128–146.
47. Pasquino, G. (2007), «The Advantages and Disadvantages of Semi-presidentialism: A West European Perspective», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism outside Europe: A comparative study*. Routledge, pp. 14–29.

48. Protsyk, O. (2011), «Semi-Presidentialism under Post-Communism», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, pp. 98–116.
49. Rüb, F. (1994), «Schach dem Parlament! Über semi-präsidentielle Regierungssysteme in einigen postkommunistischen Gesellschaften», *Leviathan*, Vol. 22 No. 2, ss. 260–292.
50. Sartori, G. (1997) *Comparative Constitutional Engineering. An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes*. New York University Press.
51. Schleiter, P., and Morgan-Jones, E. (2008), «Russia: The Benefits and Perils of Presidential Leadership», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe*, Manchester University Press, pp. 159–179.
52. Schmitter, P. (2010), «Twenty-Five Years, Fifteen Findings», *Journal of Democracy*, Vol. 21 No. 1, pp. 17–28.
53. Sedelius, T., and Linde, J. (2018), «Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types», *Democratization*, Vol. 25 No. 1, pp. 136–157.
54. Shugart, M. (2005), «Semi-presidential systems: Dual executive and mixed authority patterns», *French Politics*, Vol. 3 No 3, pp. 323–351.
55. Shugart, M., and Carey, J. (1992) *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge University Press.
56. Skach, C. (2005), *Borrowing Constitutional Designs. Constitutional Law in Weimar Germany and the French Fifth Republic*. Princeton University Press.
57. Skach, C. (2007), «The «newest» separation of powers: semi-presidentialism», *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 5 No. 1, pp. 93–121.
58. Wu, Y.-S. (2011), «Clustering of Semi-Presidentialism: A First Cut», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, pp. 21–41.

References

1. Karmazina, M. (2007) *Prezydentstvo: Ukrainskyi variant*. Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy.
2. Lytvyn, V. (2017), «Heterohennist i faktory ta indykatory typolohizatsii napivprezydentskoi systemy derzhavnogo pravlinnia: teoretyko-metodolohichniy zriz», *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, No. 2 (88), ss. 318–345.
3. Lytvyn, V. (2018) *Atrybuty ta riznovydy napivprezydentskoi systemy pravlinnia v Yevropi: instytutsiino-protseualnyi i politychno-povedinkovy aspekti: monohrafiia*. Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka.
4. Lytvyn, V. (2019), «Do strukturyzatsii ta onovlennia typolohii napivprezydentalizmu na pidstavi osoblyvostei dualizmu, partiinoi prynalezhnosti i vidpovidalnosti vykonavchoi vlady ta kompozytsii lehislaturu», *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu: Zbirnyk naukovykh statei*, Vol. 40, ss. 26–33.
5. Romaniuk, A., & Melnyk, V. (2009), «Instytut kohabitatsii ta politychni naslidky yoho realizatsii v Ukraini», *Suchasna ukrainska polityka: Polityky i politolohy pro nei*, Vyp. 17, ss. 69–73.
6. Amorim Neto, O., and Strøm, K. (2006), «Breaking the Parliamentary Chain of Delegation: Presidents and Non-partisan Cabinet Members in European Democracies», *British Journal of Political Science*, Vol. 36 No. 4, pp. 619–643.
7. Bayram, S. (2016), «Intra-Democracy Regime Change: Transitions Between Presidential, Parliamentary and Semi-Presidential Systems», *Politologicky Casopis*, Vol. 23 No. 1, pp. 3–22.
8. Beliaev, M. (2006), «Presidential Powers and Consolidation of New Postcommunist Democracies», *Comparative Political Studies*, Vol. 39 No. 3, pp. 375–398.
9. Blondel, J. (1984), «Dual Leadership in the Contemporary World: A Step towards Executive and Regime Stability», In: Blondel, J. (Ed.) *Comparative Government and Politics*. Boulder, pp. 162–172.
10. Chang, C.-H. (2014), «Cohabitation in semi-presidential countries», *Social Sciences*, Vol. 3 No. 2, pp. 31–43.
11. Cheibub, J. A., and Chernykh, S. (2008), «Constitutions and Democratic Performance in Semi-Presidential Democracies», *Japanese Journal of Political Science*, Vol. 9 No. 3, pp. 269–303.
12. Duverger, M. (1980), «A New Political System Model: Semi-Presidential Government», *European Journal of Political Research*, Vol. 8 No. 2, pp. 165–187.
13. Ecevit, Y., and Karakoç, E. (2017), «The perils of semi-presidentialism: Confidence in political institutions in contemporary democracies», *International Political Science Review*, Vol. 8 No. 1, pp. 4–20.

14. Elgie, R. (1999), «Semi-Presidentialism and Comparative Institutional Engineering», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism in Europe*. Oxford University Press, pp. 281–299.
15. Elgie, R. (2004), «Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations», *Political Studies Review*, Vol. 2 No. 3, pp. 314–330.
16. Elgie, R. (2005), «A Fresh Look at Semi-Presidentialism: Variations on a Theme», *Journal of Democracy*, Vol. 16 No. 3, pp. 98–112.
17. Elgie, R. (2007a), «Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies», *Taiwan Journal of Democracy*, Vol. 3 No. 2, pp. 53–71.
18. Elgie, R. (2007b), «What is Semi-presidentialism and where is it Found», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism Outside Europe: A Comparative Study*. Routledge, pp. 1–13.
19. Elgie, R. (2008), «The perils of semi-presidentialism. Are they exaggerated?», *Democratization*, Vol. 15 No. 1, pp. 49–66.
20. Elgie, R. (2010), «Semi-presidentialism, Cohabitation and the Collapse of Electoral Democracies, 1990–2008», *Government and Opposition*, Vol. 45 No. 1, pp. 29–49.
21. Elgie, R. (2011a), «Semi-Presidentialism: An Increasingly Common Constitutional Choice», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, pp. 1–20.
22. Elgie, R. (2011b), «Varieties of Semi-Presidentialism and Democratic Survival», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*. Oxford University Press, pp. 54–79.
23. Elgie, R. (2011c), «Varieties of Semi-Presidentialism and the Performance of Democracy», In: Elgie, R. (Ed.) *Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance*. Oxford University Press, pp. 80–105.
24. Elgie, R. (2014), «Executive Leadership in Semi-Presidential Systems», In: Hart, P., and Rhodes, R.A.W. (Eds.) *Oxford Handbook of Political Leadership*. Oxford University Press, pp. 472–486.
25. Elgie, R., and McMenamin, I. (2008), «Semi-presidentialism and Democratic Performance», *Japanese Journal of Political Science*, Vol. 9 No. 3, pp. 323–340.
26. Elgie, R., and McMenamin, I. (2011), «Explaining the Onset of Cohabitation under Semi-presidentialism», *Political Studies*, Vol. 59 No. 3, pp. 616–663.
27. Elgie, R., and Moestrup, S. (2007), «The Choice of Semi-Presidentialism and Its Consequences», In: // Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism Outside Europe: A comparative study*. Routledge, pp. 237–248.
28. Elgie, R., and Moestrup, S. (2008), «The impact of semi-presidentialism on the performance of democracy in Central and Eastern Europe», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe*. Manchester University Press, pp. 239–258.
29. Elgie, R., and Moestrup, S. (2016), «Semi-presidentialism in Democracies, Quasi-democracies, and Autocracies», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism in the Caucasus and Central Asia*. Palgrave Macmillan, pp. 1–28.
30. Elgie, R., and Schleiter, P. (2011), «Variation in the Durability of Semi-Presidential Democracies», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*, Palgrave, pp. 42–60.
31. Freeman, M. (2000), «Constitutional Frameworks and Fragile Democracies: Choosing Between Parliamentarism, Presidentialism and Semi-Presidentialism», *Pace International Law Review*, Vol. 12, pp. 253–282.
32. Fruhstorfer, A. (2016), «Recent debates and advances in the scholarly examination of presidential institutions», *French Politics*, Vol. 14 No. 2, pp. 254–271.
33. Gandhi, J. (2013), «The role of presidential power in authoritarian elections», In: Ginsburg, T., and Simpser, A. (Eds.) *Constitutions in Authoritarian Regimes*. Cambridge University Press, pp. 206–213.
34. Gunther, R. (1999), «The Relative Merits (and Weaknesses) of Presidential, Parliamentary and Semi-Presidential Systems: The Background to Constitutional Reform», *Journal of social sciences and philosophy*, Vol. 88 No. 3, pp. 61–92.
35. Jung-hsiang, T. (2009), «Semi-presidentialism and Democratic Breakdown», Paper prepared for *International Political Science Association World Congress* (July 12–16, 2009), IPSA Santiago de Chile, 15 pp.
36. Kim, Y. (2015), «A Troubled Marriage? Divided Minority Government, Cohabitation, Presidential Powers, President-Parliamentarism and Semi-Presidentialism», *Government and Opposition*, Vol. 50 No. 4, pp. 652–681.

37. Kirschke, L. (2007), «Semipresidentialism and the Perils of Power-Sharing in Neopatrimonial States», *Comparative Political Studies*, Vol. 40 No. 11, pp. 1372–1394.
38. Lijphart, A. (2004), «Constitutional Design for Divided Societies», *Journal of Democracy*, Vol. 15 No. 2, pp. 96–109.
39. Lijphart, A. (1999) *Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Yale University Press.
40. Linz, J. (1995), «Presidential Versus Parliamentary Democracy», *Philippine Studies*, Vol. 43 No. 1, pp. 105–123.
41. Linz, J. (1994), «Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference?», In: Linz, J., and Valenzuela, A. (Eds.) *The Failure of Presidential Democracy: Comparative Perspectives*. Johns Hopkins University Press, pp. 3–87.
42. Lytvyn, V. (2019), «The Evolution, Logics, Variations and Improving of the Actual (Political and Behavioural) Typology of Semi-Presidentialism: Theorisation and Manifestations on the Example of European Countries», *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie*, No. 11, pp. 90–118.
43. Lytvyn, V. (2020), «Conditionality, factors and indicators of heterogeneity and typologization of semi-presidential system of government», *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie*, No. 13, pp. 31–55.
44. Lytvyn, V., and Romanyuk, A. (2021), «Types and effects of European semi-presidentialism: Based on the features of dualism, party affiliation and responsibility of the executive and the composition of legislatures», *The Annals of the University of Bucharest: Political Science Series*, Vol. XXIII No. 1, pp. 87–116.
45. Moestrup, S. (2007), «Semi-presidentialism in young democracies: Help or hindrance?», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism outside Europe: A comparative study*. Routledge, pp. 30–55.
46. Pasquino, G. (1997), «Nomination: Semi-presidentialism: A Political Model at Work», *European Journal of Political Research*, Vol. 31 No. 1, pp. 128–146.
47. Pasquino, G. (2007), «The Advantages and Disadvantages of Semi-presidentialism: A West European Perspective», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-presidentialism outside Europe: A comparative study*. Routledge, pp. 14–29.
48. Protsyk, O. (2011), «Semi-Presidentialism under Post-Communism», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, pp. 98–116.
49. Rüb, F. (1994), «Schach dem Parlament! Über semi-präsidentielle Regierungssysteme in einigen postkommunistischen Gesellschaften», *Leviathan*, Vol. 22 No. 2, ss. 260–292.
50. Sartori, G. (1997) *Comparative Constitutional Engineering. An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes*. New York University Press.
51. Schleiter, P., and Morgan-Jones, E. (2008), «Russia: The Benefits and Perils of Presidential Leadership», In: Elgie, R., and Moestrup, S. (Eds.) *Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe*, Manchester University Press, pp. 159–179.
52. Schmitter, P. (2010), «Twenty-Five Years, Fifteen Findings», *Journal of Democracy*, Vol. 21 No. 1, pp. 17–28.
53. Sedelius, T., and Linde, J. (2018), «Unravelling Semi-Presidentialism: Democracy and Government Performance in Four Distinct Regime Types», *Democratization*, Vol. 25 No. 1, pp. 136–157.
54. Shugart, M. (2005), «Semi-presidential systems: Dual executive and mixed authority patterns», *French Politics*, Vol. 3 No 3, pp. 323–351.
55. Shugart, M., and Carey, J. (1992) *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge University Press.
56. Skach, C. (2005), *Borrowing Constitutional Designs. Constitutional Law in Weimar Germany and the French Fifth Republic*. Princeton University Press.
57. Skach, C. (2007), «The «newest» separation of powers: semi-presidentialism», *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 5 No. 1, pp. 93–121.
58. Wu, Y.-S. (2011), «Clustering of Semi-Presidentialism: A First Cut», In: Elgie, R., Moestrup, S., and Wu, Y.-S. (Eds.) *Semi-Presidentialism and Democracy*. Palgrave, pp. 21–41.